CORA Cork Open Research Archive
Cartlann Taighde Oscailte Chorcaí

Title	"Uczeń posiada wąskie horyzonty myślowe" - jak przekazywane są informacje o uczniu w opiniach psychologiczno-pedagogicznych;"The student has narrow intellectual horizons" - critical analysis of the language of statements of special educational needs
Authors	Pietras, Izabela;Szczerbinski, Marcin
Publication date	2012-01-01
Original Citation	Pietras, I. and Szczerbiński, M. (2012) „Uczeń posiada wąskie horyzonty myślowe" - jak przekazywane są informacje o uczniu w opiniach psychologiczno-pedagogicznych', in Gardzińska, J. and Maciejewska, A. (eds.) Wyraz w języku i tekście. Siedlce: Wydawnictwo Uniwersytetu Podlaskiego, pp. 1-10.
Type of publication	Book chapter
Rights	© 2012, the Authors. Published by Wydawnictwo Uniwersytetu Podlaskiego
Download date	2026-10-31 19:27:56
Item downloaded from	https://hdl.handle.net/10468/11605

UCC
University College Cork, Ireland
Coláiste na hOllscoile Corcaigh

Rozdział opublikowany w pracy:
J. Gardzińska, & A. Maciejewska (red.) (2012) *Wyraz w języku i tekście.* Siedlce: Wydawnictwo Uniwersytetu Podlaskiego.

Izabela Pietras
Instytut Psychologii UMCS
Marcin Szczerbiński
School of Applied Psychology
University College Cork

„*Uczeń posiada wąskie horyzonty myślowe*" - jak przekazywane są informacje o uczniu w opiniach psychologiczno-pedagogicznych.

Wstęp

Diagnozowanie psychologiczne i pedagogiczne to niezwykle złożony proces, który służy opisaniu zachowania osoby badanej, oraz wyjaśnieniu przyczyn tego zachowania. W kontekście praktyki psychologiczno-pedagogicznej podstawowym celem diagnozy jest pomoc w trudnościach – diagnoza stanowić ma podstawę interwencji.

Diagnosta zatem przygotowuje pisemny raport, w którym komunikuje wyniki badań w celu opisania aktualnego poziomu funkcjonowania osoby badanej, próbując jednocześnie wskazać przyczyny i konsekwencje problemu, z którym badany zgłosił się lub został zgłoszony.

W literaturze przedmiotu (np. Melton i in.1997,Weiner, 1999;Wolber, Carne, 2002, Groth-Marnat, Horvath, 2006) możemy znaleźć cechy dobrego raportu.

Powinien on zawierać:

- Informację o zastosowanych procedurach diagnostycznych
- opis osoby badanej
- Odpowiedzi na hipotezy dotyczące problemu klienta
- Propozycję interwencji

Raport postdiagnostyczny jest rodzajem komunikatu pisemnego, który powinien być napisany takim językiem, który jest dostosowany do kompetencji adresata. Należy w nim unikać zawodowego żargonu, zaś w sytuacji, gdy nie da się bez niego obejść, należy wyjaśnić znaczenie użytej terminologii fachowej. Ponadto konieczna jest umiejętność oddzielania wniosków od faktów oraz danych od interpretacji (Paluchowski 2007).

Szczególnym rodzajem raportu po diagnozie są tak zwane opinie psychologiczno-pedagogiczne przygotowywane w publicznych i niepublicznych poradniach psychologiczno-pedagogicznych. Ich wydawanie regulowane jest Rozporządzeniem Ministra Edukacji Narodowej z dnia 15 stycznia 2001 r. (Dz.U. nr 13/2001, poz.109) w sprawie szczegółowych zasad działania publicznych poradni psychologiczno-pedagogicznych i innych publicznych poradni specjalistycznych oraz ramowego statutu tych poradni. Rozporządzenie to zawiera szczegółowe wskazówki dotyczące formułowania informacji uzyskanych w wyniku badań.

Zgodnie z powyższym dokumentem opinia poradni powinna zawierać:

1) nazwę i adres poradni wydającej opinię,

2) imię i nazwisko dziecka, którego dotyczy opinia, datę i miejsce jego urodzenia oraz miejsce zamieszkania, a w przypadku ucznia - również nazwę i adres szkoły oraz oznaczenie klasy, do której uczeń uczęszcza,

3) stanowisko poradni w sprawie, której dotyczy opinia, oraz szczegółowe jego uzasadnienie,

4) wskazanie odpowiedniej formy pomocy, w szczególności pomocy psychologiczno-pedagogicznej udzielanej w szkole lub placówce, stosownie do potrzeb, oraz szczegółowe uzasadnienie wskazanej formy pomocy.

Cel badań

Nasze doświadczenia zawodowe sugerują iż odbiorcy opinii psychologiczno-pedagogicznych (przede wszystkim rodzice, nauczyciele oraz pedagodzy-terapeuci) często negatywnie oceniają jakość tych dokumentów, wskazując na ich niezrozumiałość, ogólnikowość, niekompletności sztampowość (kopiowanie).

Dodatkowym wskaźnikiem potwierdzającym trudności w odbiorze opinii psychologiczno-pedagogicznych są, tworzone od niedawna, kursy dla nauczycieli mające na celu uczenie tychże jak odczytywać, rozumieć informacje zawarte w opiniach. [1]

Postawiliśmy sobie zatem zadanie przeanalizowania opinii psychologiczno – pedagogicznych pod kątem zrozumiałości przekazywanych informacji.

[1] Informacje o nich można znaleźć na stronie www.edukacja.edux.pl oraz stronach Wojewódzkich Ośrodków Doskonalenia Nauczycieli

Materiał empiryczny

Analizie poddano 67 opinii z województwa lubelskiego i małopolskiego. Pochodziły one z dziesięciu publicznych poradni psychologiczno-pedagogicznych oraz dwóch poradni niepublicznych.

Wyniki

a) Struktura opinii psychologiczno-pedagogicznych

Opinie z publicznych poradni psychologiczno-pedagogicznych mają wyraźnie zaznaczony podział na część psychologiczną i pedagogiczną, która zaznaczona jest w następujący sposób:

„*badaniem psychologicznym stwierdza się*…"

„*badaniem pedagogicznym stwierdza się*…"

„*wyniki badań psychologicznych*"

„*wyniki badań pedagogicznych*"

Taka budowa raportu postdiagnostycznego w poradaniach publicznych wynika z tradycyjnie przyjmowanego podziału na testy wykonywane przez psychologów (najczęściej diagnoza inteligencji oraz szeroko rozumianej percepcji wzrokowej) oraz testy i próby przeprowadzane przez pedagogów(sprawności fonologiczne i podstawowe umiejętności szkolne).

Diagnoza rzeczywiście powinna być realizowana przez zespół specjalistów, bowiem daje to możliwość wieloaspektowego ujęcia problemu, z którym zgłaszany jest uczeń. Jednak utrzymanie sztywnego podziału na część psychologiczną i pedagogiczną w samym tekście opinii ma często niekorzystny wpływ na przejrzystość przekazywanych informacji. Tak sformułowany raport charakteryzuje brak spójności tekstu, dublowanie informacji, np.:

w części psychologicznej: „*obniżony poziom grafomotoryczny ręki prawej*",

w części pedagogicznej: "*sprawność grafomotoryczna ręki wiodącej jest osłabiona*",

a także pojawianie się informacji sprzecznych, np.:

w części psychologicznej

„*niski poziom rozumowania arytmetycznego*"

w części pedagogicznej

„*odpowiednio przeprowadza operacje logiczne w pamięci na mnożenie i dzielenie*”

W niepublicznych poradniach diagnozę przeprowadza zwykle jedna osoba, zatem nie ma w nich wyraźnego podziału tekstu na część psychologiczną i pedagogiczną. Opinie z poradni niepublicznych opisują kolejno poziom funkcji poznawczych a następnie poziom umiejętności czytania i pisania. Taka struktura wydaje się bardziej logiczna i warto ją zalecać także w poradniach publicznych. Nie oznacza to że cała diagnoza powinna być przeprowadzana przez jedną osobę. Naszym zdaniem powinna ona być dziełem zespołu specjalistów, ale materiał przez nich zgromadzony powinien zostać skonsultowany i zsyntetyzowany przez jednego redaktora tak by stanowił spójną całość.

b) Określenie powodu diagnozy

Nie wszystkie poradnie podają w opiniach powód podjęcia procedury diagnostycznej. Jeśli natomiast jest on podawany przyjmuje następującą formę:

Chłopiec zgłoszony z powodu trudności dydaktycznych”

„Dziewczynka zgłoszona z powodu utrzymujących się trudności w pisaniu(…)”

„Chłopiec odbył badania z powodu trudności w czytaniu.

„Uczeń był badany z powodu: oceny funkcjonowania ucznia”

Dokładne sformułowanie powodu diagnozy jest jednocześnie określeniem jej celu, próbą postawienia hipotez diagnostycznych. Pozwala to na precyzyjne dopasowanie narzędzi diagnostycznych, a ponadto jest sposobem na uniknięcie nieporozumień, niepotrzebnych obaw ze strony zarówno samej osoby badanej, jak i innych czytelników opinii.

Zatem „trudności dydaktyczne” to tak szeroki termin, który może obejmować bardzo wiele zagadnień- specyficzne i niespecyficzne trudności w uczeniu się. Precyzyjne formułowanie powodów podjętych badań wydaje się nam bardziej właściwe, np. *„Dziewczynka zgłoszona z powodu utrzymujących się trudności w pisaniu(…)”*. Oczywiście nie do przyjęcia są – w sposób nieitencjonalny komiczne – tautologiczne sformułowania w rodzaju *„Uczeń był badany z powodu: oceny funkcjonowania ucznia”*

Opis metod diagnostycznych

Większość przeanalizowanych dokumentów nie zawiera żadnych informacji na temat zastosowanych narzędzi diagnostycznych, co może stanowić utrudnienie w interpretacji informacji zawartych w opinii zwłaszcza przez specjalistów (np. terapeutów), którzy mają na ich podstawie opracować programy terapii. Rozpatrzmy to na przykładzie. Komunikat: „uczeń wykazuje trudności w procesie zapamiętywania" może oznaczać coś całkiem innego, w zależności od zastosowanej metody diagnostycznej, np. Powtarzanie Cyfr w Skali Inteligencji Wechslera jest testem werbalnej pamięci krótkoterminowej, natomiast opowiadanie o przeczytanym dużo wcześniej tekście – testem rozumowania na materiale werbalnym i werbalnej pamięci długoterminowej.

W niektórych sytuacjach, kiedy opinia formułowana jest dla innych odbiorców niż szkoła i dom, podawane są testy wykorzystane do diagnozy. Dzieje się tak w przypadku kierowania opinii do sądu, komisji ds. niepełnosprawności, lekarza. Jest to paradoksalne, bowiem akurat te instytucje potrzebują przede wszystkim samych wniosków diagnostycznych, które będą stanowiły podstawę do wydania orzeczenia. Natomiast szczegółowa informacja na temat zastosowanych metod diagnostycznych przydatna jest szczególnie, jak już wspomnieliśmy, specjalistom planującym terapię.

Język opinii

Opisując cechy dobrego raportu podkreślaliśmy, że powinien on być tak napisany, aby nie zawierał niezrozumiałych czy trudnych słów, zaś słowa, które stanowią specjalistyczną terminologię i nie mogą być zastąpione innymi powinny zostać wyjaśnione. Należy bowiem podkreślić, że to samo zdanie może oznaczać coś zupełnie innego dla psychologa czy rodzica lub innego odbiorcy-laika. Przykładowo fraza:

„*Nieharmonijny poziom funkcjonowania intelektualnego*"

w rozumieniu psychologa oznacza, że poszczególne zdolności intelektualne mierzone podtestami jakiejś skali inteligencji (na ogół jedną ze skal inteligencji Wechslera) i opisane liczbowo (tzw. wyniki przeliczone) osiągnęły zróżnicowany, znacząco różniący się od siebie stopień rozwoju. Taka rozbieżność w poziomie rozwoju funkcji intelektualnych – o ile nie jest bardzo znaczna - jest zjawiskiem stosunkowo częstym i niekoniecznie musi oznaczać nieprawidłowość i być powodem

do niepokoju. Natomiast rodzic lub inny laik czytający powyższą frazę może sądzić, że istnieją poważne nieprawidłowości w rozwoju intelektualnym osoby badanej.

Poddając analizie językowej powyższą frazę można sformułować szereg wątpliwości. Według Słownika Języka Polskiego (2008) poziom to „stopień rozwoju w jakiejś dziedzinie", "stopień czyjegoś wykształcenia, kultury lub czyichś możliwości umysłowych". *Nieharmonijny* zaś to „ pozbawiony harmonii, niezharmonizowany z całością". Zestawienie to zatem stanowi swoisty oksymoron.

Stąd lepiej byłoby, żeby frazę „nieharmonijny poziom rozwoju umysłowego" zastąpić nieco bardziej szczegółowym opisem, np. „różne aspekty inteligencji (mierzone Skalą Inteligencji Wechslera dla dzieci) są rozwinięte w stopniu nierównomiernym", bądź „badanie Skalą Inteligencji Wechslera dla dzieci wykazało rozbieżności w rozwoju poszczególnych funkcji intelektualnych" – i tu opisać funcje rozwinięte stosunkowo lepiej oraz te rozwinięte stosunkowo gorzej.

W tabeli 1 przedstawiliśmy inne przykłady sformułowań zaczerpniętych z opinii, próbując dociec prawdopodobnych intencji autora-diagnosty, oraz prawdopodobnej interpetacji jaka może się nasunąć odbiorcy-laikowi

Jak widać zamieszczane w opiniach opisy poszczególnych funkcji poznawczych często cechuje nadmierna generalizacja oraz brak odniesienia do konsekwencji jakie mogą wynikać dla procesu uczenia się.

Wnioski

Pierwszym istotnym wnioskiem jest stwierdzenie, że opinie w bardzo wielu przypadkach są niezrozumiałe dla odbiorcy-laika. Niestety, jak pokazuje tabela 1 często nawet osoba posiadająca wykształcenie pedagogiczne czy psychologiczne ma również trudności ze zrozumieniem użytych w nich sformułowań. Niesie to za sobą poważne konsekwencje psychologiczne dla osoby badanej i jej bliskich. Można wśród nich wymienić: lęk, pogorszenie się stanu psychicznego badanego, ucieczka przed diagnozą. Warto tym kontekście wspomnieć o ryzyku samospełniających się przepowiedni: jeśli ktoś zostanie scharakteryzowany jako osoba np. o wąskich horyzontach myślowych, to po czasie może tak rzeczywiście zacząć funkcjonować, jeśli w charakterystykę tę uwierzą inni (negatywny efekt Pigmaliona) bądź on sam (negatywny efekt Galatei).

Rodzice czytający takie opinie mogą czuć się zaniepokojeni z powodu niezrozumienia sposobu funkcjonowania dziecka i mogą uruchamiać mechanizmy obronne takie jak, np. wypieranie (nie ma potrzeby dalszego zajmowania się problemem, nie trzeba już z nikim rozmawiać o kłopotach ani też nikomu pokazywać treści opinii) czy przeniesienie (to wychowawczyni, nauczycielka jest winna wszystkiemu, bowiem do momentu kiedy nie zajęła się nadmiernie dzieckiem ono jakoś sobie radziło).

Dodatkową konsekwencją dla dziecka są trudności we właściwym zaplanowaniu terapii. Jeśli terapeuta nie dostaje szczegółowych i dokładnych, jasno sformułowanych informacji o mocnych i słabych stronach dziecka musi dodatkowo poświęcać czas na ponowną, samodzielną diagnozę.

Jedną z propozycji rozwiązania tego problemu może być uwzględnienie w przygotowywaniu studentów psychologii i pedagogiki kształcenia w zakresie formułowania opinii. Mogłyby ono mieć charakter zajęć warsztatowych, podczas których studenci muszą czytać i interpretować opinie, znajdować braki w nich, a potem sami pisać lepsze.

Warto także w sposób bardziej konsekwentny realizować zalecenia zawarte w Rozporządzeniu MEN o treści i formie opinii, a także rozważyć ich nowelizację w kierunku większego uszczegółowienia. Inspiracją mogą być dobre wzorce z innych krajów, np. W. Brytanii czy USA (np. Accessible Education Office, 1997; Backhouse & Morris, 2005; SpLD Working Group, 2005).

Bibliografia:

Accessible Education Office (1997). *Information for students: Documentation guidelines for learning disabilities*. Dostęp styczeń 16, 2010. Dostępny w Internecie: http://www.fas.harvard.edu/~aeo/ld.html.

Backhouse, J., & Morris, K. (2005). *Dyslexia? Assessing and reporting. The Patoss guide*. London: Hodder Education.

Groth – Marnat, G., Horvath, L.S. (2006) . The Psychological Report: A Review of Current Controversies. Journal of Clinical Psychology, 62, 73-81.

Melton, G.B., Petrila, J., Poythress, N.G., Slobogin, C. (1997). Psychological evaluations for the courts: A handbook for mental health professionals and lawyers. New York: Guilford.

Paluchowski, W.J. (2007). Diagnoza psychologiczna. Proces –narzędzia – standardy. Warszawa: Wydawnictwa Akademickie i Profesjonalne.

Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 15 stycznia 2001 r. (Dz.U. nr 13/2001, poz.109).

Słownik Języka Polskiego(2008). Warszawa : PWN

SpLD Working Group 2005/DfES Guidelines (2005). *Assessment of Dyslexia, Dyspraxia, Dyscalculia and Attention Deficit Disorder (ADD) in Higher Education*. Dostęp styczeń 16, 2010. Dostępny w Internecie: http://www.patoss-dyslexia.org/DSA2.html.

Wolber, G.J., Carne, W.F. (2002). Writing Psychological Reports. A Guide for Clinicians. Sarasota, FL: Professional Resource Press.

Tabela 1. Przykłady budzących wątpliwości sformułowań zawartych w opiniach psychologiczno-pedagogicznych

Opis	**Prawdopodobna intencja autora**	**Prawdopodobne rozumienie odbiorcy-laika**	**Uwagi**
„uczeń posiada wąskie horyzonty myślowe”	Być może taka ocena dotyczy obniżonego poziomu funkcjonowania intelektualnego, mierzonego testem inteligencji	Fraza bardzo mocno nacechowana pejoratywnie – może sugerować wadę nie tylko intelektu ale też charakteru	Na jakiej podstawie możliwa jest taka diagnoza? Który z testów pozwala na ocenę horyzontów myślowych?
„Dziewczynka posiada prawidłowe możliwości intelektualne”	Dziewczynkę przebadano testem inteligencji i jej iloraz inteligencji mieścił się w przedziale wyników przeciętnych	Informacja pozytywna – prawidłowy oznacza „dobry”	Czy istnieją nieprawidłowe możliwości intelektualne?
„Rozwój intelektualny kształtuje się na poziomie przeciętnym o przebiegu nieharmonijnym”	Struktura inteligencji, czyli poszczególne zdolności, nie są rozwinięte na jednakowym poziomie przy przeciętnym ogólnym ilorazie inteligencji	Można to zrozumieć, że ogólnie intelekt jest prawidłowy, ale coś się rozwija lepiej a coś gorzej.	Uzupełnieniem jest [powinna być?] dalsza część opinii charakteryzująca mocne i słabe strony dziecka
„tempo uczenia się wzrokowo-ruchowego przeciętne”	Dziecko potrafi w tempie typowym dla jego grupy wiekowej zapamiętywać kształty i je odtwarzać	U wielu rodziców informacja „przeciętne” oznacza, że coś jest nie najlepiej z rozwojem ich dzieci Natomiast tempo uczenia się wzrokowo-ruchowego nic nie znaczy dla odbiorcy - laika	Jakie to ma znaczenie dla funkcjonowania dziecka?
„Zdolności syntetyczne”	Prawdopodobnie umiejętność syntetyzowania	Prawdopodobnie umiejętność syntetyzowania	Nie jest jasne o syntezę jakiego materiału tu chodzi – głosek w wyrazie? Liter w wyrazie? Idei w tekście?
„Myślenie logiczne na materiale percepcyjnym”	Prawdopodobnie wynik w podteście Obrazki ze Skali Inteligencji Wechslera: umiejętność prawidłowego ułożenia obrazków, tak by powstała historyjka	Czytelnik może wysnuć bardzo ogólne wnioski na temat tego czy dziecko jest, czy nie jest, w stanie myśleć logicznie w ogóle. Nie będzie świadom że przedstawione tu sformułowanie odnosi się tak naprawdę do wyników jednego, krótkiego testu, i tylko jednego rodzaju myślenia logicznego	O jaki rodzaj percepcji chodzi? Odbiorca-psycholog może się domyślać że chodzi tu o percepcję materiału obrazkowego (wspomniany podtest Obrazki), lecz nie jest to powiedziane wprost.

Opis	Prawdopodobna intencja autora	Prawdopodobne rozumienie odbiorcy-laika	Uwagi
„Proces zapamiętywania przebiega bardzo nieharmonijnie, ze skłonnością do słabnięcia sprawności pamięciowej, co związane jest z narastaniem męczliwości i dekoncentracją uwagi”	Dziecko prawdopodobnie wykonywało podtest Powtarzanie Cyfr w Skali WISC-R, gdzie poszczególne zadania o różnym poziomie trudności wykonywało w sposób zróżnicowany – jedne lepiej inne gorzej	Dziecko ma ogólne kłopoty z zapamiętywaniem	Jaki to może mieć wpływ na funkcjonowanie dziecka w szkole? Opis charakteryzuje proces zapamiętywania w ogóle, podczas gdy prawdopodobnie mierzono tylko jeden, bardzo szczególny, rodzaj zapamiętywania (pamięć krótkoterminowa materiału werbalnego), co nie uprawnia do bardzo ogólnych wniosków (por. podobny problem nadmiernej generalizacji przedstawiony powyżej w odniesieniu do myślenia logicznego)
Poziom graficzny pisma jest zaburzony ze względu na zaburzenie analizatora kinestetyczno-ruchowego (obniżona sprawność grafomotoryczna, skrzyżowana lateralizacja PP LL PP, słaba orientacja)	Porównano prawdopodobnie poziom pisma z testami lateralizacji	Terminologia trudna do zrozumienia. Można przypuszczać, że dziecko ma jakieś poważne zaburzenia wpływające na jakość jego pisma	Czy na działanie analizatora kinestetyczno – ruchowego składają się sprawność grafomotoryczna, lateralizacja i orientacja? Orientacja w zakresie przestrzeni czy też własnego ciała?
Darek czyta z syntezą często niepoprawną	Chodzi zapewne o syntezę głosek lub sylab w wyrazy, w kontekście czytania na głos.	Sformułowanie jest niejasne	Co oznacza niepoprawna synteza?
W zakresie kompetencji językowo-fonologicznych mimo postępu funkcjonowania nadal brak jest automatyzmu w zakresie słuchu fonemowego pozwalającego na szybkie różnicowanie głosek zbliżonych słuchowo.	Prawdopodobnie dziecko lepiej niż poprzednio wykonało zadania polegające na porównywaniu i analizie paronimów (np. rok-lok, kos-kosz)	Zdanie niezwykle zawiłe, niezrozumiała terminologia	Co oznacza termin językowo-fonologiczne? Na czym polega automatyzm słuchu fonemowego? Jakie to głoski zbliżone słuchowo?